

แห้ม (แหม่ม) และขมิ้นเครือ

วงศ์สฤติย จั้วกุล

ขมิ้นเครือเป็นสมุนไพรชนิดหนึ่งเป็นที่รู้จักและนิยมหาซื้อกันมาก เพื่อนำมาต้มน้ำดื่มรักษาโรคต่าง ๆ ได้หลายชนิดคือขมิ้นเครือ ลักษณะของขมิ้นเครือนั้นเป็นลำต้นผิวสีเหลืองเข้ม เมื่อนำมาต้มน้ำดื่มพบว่ามีรสค่อนข้างขม คนที่นิยมดื่มพรรณไม้ที่มีรสขมคงจะชอบ ส่วนแห้ม (แหม่ม) นั้นมีลักษณะคล้ายขมิ้นเครือเช่นเดียวกับชนิดหนึ่งคือ *Cosciniium fenestratum* (Gaertn.) Colebr. ส่วนอีกชนิดหนึ่งซึ่งเป็นพืชสกุลเดียวกับแห้ม (แหม่ม) คือ *Cosciniium blumeinum* Miers ในความเป็นจริงแล้วเมื่อเก็บตัวอย่างพรรณไม้ที่เรียกว่าขมิ้นเครือหรือแห้ม (แหม่ม) นำมาศึกษาลักษณะของใบ ดอก และผลแล้ว จะเห็นได้ว่าขมิ้นเครือนั้นมีอย่างน้อยสี่ชนิด จัดเป็นพรรณไม้ในวงศ์เดียวกันคือ MENISPERMACEAE แบ่งเป็นสามสกุล (GENERA) ได้แก่ *Arcangelisia*, *Cosciniium* และ *Fibraurea* ชื่อชนิด (SPECIFIC EPITHET) ต่างกันดังนี้

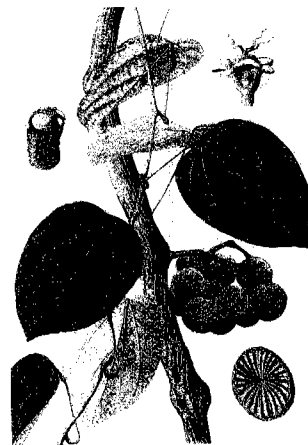
ขมิ้นเครือ (ขมิ้นฤาษี ฮับ, Tree turmeric, Abtra, Abustra, Autra, Akar kunyit, Albotra, Albotra, Alibodra, Buti, Jamu, Kunyit, Lagtal, Lagtan, Lagtang, Suma, Tara, Upling, ***Arcangelisia flava* (L.) Merr.**) ชื่อพ้อง *Anamirta cocculus* Wight & Arn., *Anamirta flavescens* Miq., *Anamirta lemniscata* Miers, *Anamirta paniculata* Colebr., *Arcangelisia inclyta* Becc., *Arcangelisia lemniscata* Becc., *Cocculus flavescens* DC., *Menispermum flavum* L., *Menispermum flavescens* Lam.

ขมิ้นเครือ (แห้ม แหม่ม, False calumba, Ceylon calumba root, ***Cosciniium fenestratum* (Gaertn.) Colebr.**) ชื่อพ้อง *Menispermum fenestratum* Gaertn., *Cosciniium wallichianum* Miers, *Cosciniium blumeinum* act. non Miers ex Hook. f. & Thomson, *Cosciniium maingayi* Pierre, *Cosciniium usitatum* Pierre

ขมิ้นเครือ (กอกแกก, ***Cosciniium blumeinum* Miers**)

ขมิ้นเครือ (ขมิ้นฤาษี มันเมียด เถาวัลย์ทอง กำแพงเจ็ดชั้น, ***Fibraurea tinctoria* Lour.**) ชื่อพ้อง *Cocculus fibraurea* DC., *Fibraurea chloroleuca* Miers

ความแตกต่างระหว่างสกุล เปรียบเทียบดังแสดงในตารางที่ 1

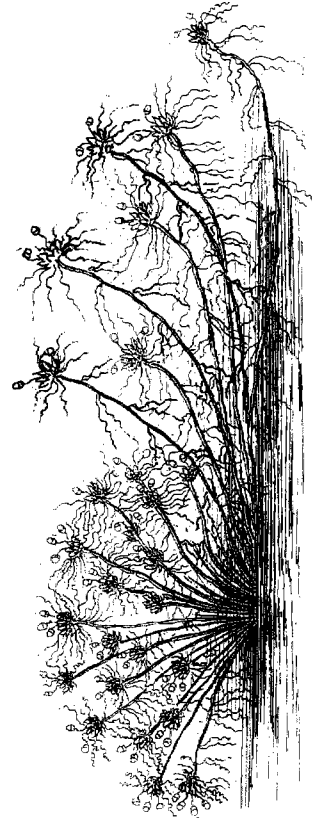
Cosciniium fenestratum

ตารางที่ 1 ความแตกต่างระหว่างสกุล *Arcangelisia*, *Cosciniium* และ *Fibraurea* (1)

	ลักษณะพืช		
	<i>Arcangelisia</i>	<i>Cosciniium</i>	<i>Fibraurea</i>
	<i>A. flava</i>	<i>C. fenestratum</i>	<i>C. blumeanum</i>
เนื้อไม้	เหลือง	เหลือง	เหลือง
หน้าเลี้ยง	ขาว	เหลือง	เหลือง
ใบ			
รูปร่าง	ไข่/ไข่-รี/ไข่กว้าง	ไข่/ไข่กว้าง	ไข่
กว้าง (ซม.)	(5.5-8-19)	8-12	12-35
ยาว (ซม.)	(10-12-25)	11-33	(9-11-21)
ปลาย	เรียวแหลม	เรียวแหลม	เรียวแหลม
โคน	กลม/ตัดหัวใจ	กลมกว้าง/ตัดหัวใจแคบ	เกือบก้นปัดกลม
ผิวบน	คล้ายแผ่นหนัง	เกือบเกลี้ยง	แห้งสีเทา
ผิวล่าง	คล้ายแผ่นหนัง เรียบ	มีขนนุ่มขาว	คล้ายแผ่นหนัง เรียบ
ก้าน (ซม.)	(4-7-15(<20))	3-16	(2-4-13)
ชนิดของช่อดอก	แยกแขนง (paniculate) ช่อย่อยคล้ายช่อเชิงลด (spicate) หรือเกือบเหมือนช่อเชิงลด (subspicate) ชอกหรือต้น	ช่อกระจะ (raceme) ช่อย่อยรูปช่อกระจุกแน่น (head) แกมรูปทรงกลม (globose) ใกล้ชอกหรือกิ่ง	ช่อกระจะ (raceme) ช่อย่อยรูปช่อกระจุกแน่น (head) ใกล้ชอกหรือกิ่ง
ตำแหน่งช่อดอก			ชอกหรือรูปกิ่งหรือแขนง
ดอกเพศผู้			
กลีบเลี้ยง (กลีบ)	วงนอก 3-4 วงใน 3+3	9 ช่อแหลม 3 ชั้น	6
กลีบดอก	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
เกสรเพศผู้ (อัน)	อับเรณูเชื่อมติดกัน	6 วงนอก 3 วงใน 3-6	6

ตารางที่ 1 ความแตกต่างระหว่างสกุล *Arcangelisia*, *Cosciniium* และ *Fibraurea* (1) (ต่อ)

	<i>Arcangelisia</i>		<i>Cosciniium</i>		<i>Fibraurea</i>
	<i>A. flava</i>	<i>C. fenestratum</i>	<i>C. blumeianum</i>	<i>F. tinctoria</i>	
ดอกเพศเมีย					
กลีบเลี้ยง (กลีบ)	วงนอก 3-4 วงใน 3+3	วงใน 3-6 วงนอก 3	วงใน 3-6 วงนอก 3	6	ไม่มี
กลีบดอก	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	มี รูปสี่เหลี่ยม
เกสรเพศผู้เป็นหมัน	มี รูปคล้ายเกล็ด	6 รูปคล้ายกระเบื้อง	6 อัน	3	กึ่งหรือแขนง
คาร์เพล (carpel)	3	3	3	3	เมล็ดเดี่ยวแข็ง ผงงผลชั้นใน
รูปคาร์โปพอร์ (carpophore)	คล้ายถ้วยไม่แยก	ทรงกลม	ทรงกลม	ทรงกลม	เมล็ดเดี่ยวแข็ง และกระด้าง
ผลย่อย	เมล็ดเดี่ยวแข็ง รูปคล้ายทรงรูปไข่	เมล็ดเดี่ยวแข็ง รูปคล้ายทรงกลม	เมล็ดเดี่ยวแข็ง น้ำตาล	เมล็ดเดี่ยวแข็ง	เมล็ดเดี่ยวแข็ง เหลือง ส้ม
ผล	คล้ายรูปไข่	คล้ายรูปไข่	คล้ายรูปไข่	คล้ายรูปไข่	
เมล็ด	รูปทรงรีกว้าง	รูปคล้ายทรงกลม	รูปคล้ายทรงกลม	ไม่พบ	รูปคล้ายทรงรี

สรรพคุณและภูมิปัญญาหมอพื้นบ้าน ของ *Arcangelisia flava* (L.) Merr., *Coscinium blumeianum* Miers และ *Coscinium fenestratum* (Gaertn.) Colebr.

ยาต้มด้วยน้ำจาก *Arcangelisia flava* บดเป็นผงผสมน้ำหรือสุราเตรียมเป็นยาพอก หรือคั้นเอาน้ำเป็นยาทา หรือเตรียมเป็นยาตอง เหล้า ลำต้นและรากใช้รักษาโรคตีชาน แก้ไข เป็นยาเจริญอาหารและช่วยย่อย บำรุงโลหิต ขับระดู รักษาแผลเปื่อยมีหนอง และผื่นคันตาม ผิวหนัง (2) ลำต้นและรากจาก *Coscinium blumeianum* ใช้รักษาแผลเปื่อยมีหนองและผื่นคัน ตามผิวหนัง (2) ลำต้นของ *Coscinium fenestratum* ออกฤทธิ์เป็น ophthalmopathy, inflammations, wounds, ulcers, skin diseases, abdominal disorders, jaundice, diabetes, tetanus, fever และ debility (3) สารสกัดในลำต้นของ *Coscinium fenestratum* ออกฤทธิ์ต้านเชื้อ มาลาเรีย แก้ท้องเสีย และแก้ปวดเมื่อยตาม ร่างกาย (4)

เอกสารอ้างอิง

1. Forman LL. Menispermaceae. In: Smitinand T, Larsen K, eds. Flora of Thailand, Vol. 5 Part 3. Bangkok: The Chutima Press, 1991:300-65.
2. Perry LM, Metzger J. Medicinal plants of east and southeast Asia. Cambridge: MIT Press, 1980: 269.
3. Nair GM, Narasimhan S, Shiburaj S, Abraham TK. Antibacterial effects of *Coscinium fenestratum*. *Fitotherapy* 2005;76:585-7.
4. Nguyen MT, Awale S, Tezuka Y, Tran QL, Watanabe H, Kadota S. Xanthine oxidase inhibitory of Vietnamese medicinal plants. *Biol Pharm Bull* 2004;27(9):1414-21.

**ใบสมัคร/ ต่ออายุสมาชิก
จูลสารข้อมูลสมุนไพร**

ชื่อ-สกุล
ที่อยู่สำหรับจัดส่ง

..... รหัสไปรษณีย์

โทรศัพท์ โทรสาร

มีความประสงค์

- สมัครสมาชิกใหม่
 - ต่ออายุสมาชิก เลขที่
- (ท่านหมดอายุสมาชิกปีที่ ฉบับที่

ประเภท

- 1 ปี / 4 ฉบับ / 100 บาท
- 2 ปี / 8 ฉบับ / 200 บาท
- ... ปี / ...ฉบับ / บาท

ขอรับจูลสารฯ ตั้งแต่ปี ฉบับที่

ชำระโดย

- ธนาณัติ / เลขที่
- ตัวแลกเงิน

ส่งจ่าย นางสุวรรณมา มากลั่น ปณ. ราชเทวี
10401

เจ้าหน้าที่ของถึง : สำนักงานข้อมูลสมุนไพร
คณะเภสัชศาสตร์ ม.มหิดล
447 ถนนศรีอยุธยา เขตราชเทวี
กรุงเทพฯ 10400

เมื่อได้รับจดหมายและค่าสมาชิกจากท่าน
แล้ว สำนักงานฯ จะจัดส่งจูลสารข้อมูลสมุนไพร
ตามที่ระบุพร้อมใบเสร็จรับเงินให้ตามที่อยู่
ของท่าน หรือสามารถติดต่อสอบถามได้ที่
โทรศัพท์ 0-2354-4327, 0-2644-8677-91 ต่อ
5305, 5316